

Euskal zinemaren loraldia, belaunaldien arteko lotura eta pankarta higatua

Loreak

Loreak filma Donostiako Zinemaldiko sail ofizialean lehiatu izanak, eta 2014ko Zinemaldiko katalogoko sail ezberdinetan beste pelikula euskaldun sortatxoa ikusteak (*Lasa eta Zabala*, *Negociador*, *Los tontos y los estúpidos*, *Soroa*, *Zarauzzen erosi zuen*, *Hubert Le Blonen azken hegaldia*...) euskal zinemaren 'loraldiaren' inguruko artikulu eta hausnarketa ugari bideratu ditu.

Asko idatzi da gaiaren inguruan, baina badakigu, egungo kazetaritzan, albistea sortu bezain pronto desagertzen dela. Kontsumoaren gizartean jada ez du axola zein den albistea, hurrengo albistearen zain egoteak baizik. Horregatik kome-ni zaigu gogoratzea 'loraldia' ez dela Donostiako Zinemaldiaren loreontzian soilik gertatu, eta ez dela aurtengo uzta kontua soilik izan. Azken urteotan gurean ekoiztutako pelikula sortatxoak lortu du arrakasta. Arrakasta parametro subjektiboa bada ere, onar dezagun aurrerapauso ederra eman dela. Boteprontoan burura etortzen zaizkidan filmak: *80 egunean* (2010), *Urte berri on amona* (2011), *Bertsolari* (2011), *Emak Bakia* (2012), *Arrieta Metodoa* (2013)... eta nazioartean txalotu eta sarituak izan diren makina bat film labur. Gure zorionerako eta hein batean Kimuak programari esker, formatu laburrean, aspaldian gertatu zen guztion ahotan dagoen 'loraldia'.

Lorazainak

Loraldi baino, beraz, ibilbide baten emaitza da. Aurten, eta 'etxeko' zinemaldiari esker, ikusgarritasuna lortu du aurreko urteotan ere errealtate zenak. Nori esker gertatu da, ordea? Galdera horri erantzun diote aditu ugari artikulu ezberdinetan. Adostasun nahikoa dago aurrerapausoaren protagonistak izendatzerakoan: sortzaileak, Eusko Jaurlaritza eta Eitb. Hiru aktore horiek jokatzeko duten paperaren diagnosian, ordea, ñabardurak topa ditzakegu.

Sortzaileak aipatzerakoan, ez naiz soilik alor 'artistikoaz' ari. Gidoilari, zuzendari, aktore eta teknikoak bezain garrantzitsuak dira zinema maite duten ekoizleak. Ez da kasualitatea, orain arte aipatutako pelikula ia guztietan, ekoizlea eta zuzendaria pertsona bera izatea. Hau da, gurean, sortzaileak ekoizle bihurtu behar izaten du bere proiektua aurrera ateratzeko.

Txintxua films, Moriarti produkzioak, Sr. y Sra., Kanaki films eta abar dira, besteak beste, azken urteotako proiektu eta egile interesgarrien atzean dauden ekoiztetxeak. Guztiak zinegileek eta zinea maite duten ekoizleek gidatutakoak.

Badago beste ekoiztetxe eredu 'tradizionala' ere, beren burua 'benetako' ekoiztetxe eta industria sustatzaile gisa ikusten dutenak eta diru-laguntza publikoen tartatik urtero-urtero zatirik handiena eramaten dutenak. Baina ekoizpen eredu horrek azken 20 urteotan zenbat ikusle eraman du zine aretoetara? Zenbateko takila egin? Munduko nazioarteko jaialdietan zenbat film sartzea lortu du? Emaitzarik ezean, zergatik ez da ezer aldatzen? Galdera horien erantzunak inork ireki nahi ez dituen ateen giltzak dira.

Bai Eusko Jaurlaritzari bai Eitb-ri onartu behar zaie azken urteotan film interesgarri batzuen alde apustua egin izana. Baina ez dugu ahaztu behar, beren azken autopromozio kanpainak dioten moduan, *Zeu zara Eitb, denok gara Eitb*. Eitb-k diru publikoa kudeatzen du; eta organismo publiko bat bere lana egiteagatik txalotzea, okina ogia egiteagatik txalotzea bezala litzateke. Hala ere, aurrera begira, kalitatezkoak,

interesgarriak eta berritzaileak izango diren filmak babesteko erabakia hartzen badute, *bejondeiela*, *bejondeigula*.

Kongresuak eta belaunaldiak

Uztailaren 1etik 4ra bitarte, Euskal Herriko Unibertsitateak eta Euskadiko Fimotekak antolatutako *Euskal zinema: zinemagileen hiru belaunaldi* izeneko kongresua egin zen. Ez dut bertan gertatutakoa laburbilduko. Interesa duenak berehala izango du bertan izan ziren hitzaldi eta mahai inguruak bilduko dituen liburua eskuragai.

Zinegileak belaunalditan banatzeak logika izan arren, belaunaldi horiek adin eta garaiekin lotzeak zirrikituak uzten ditu. Ez dago ukatzerik zinegilea garai konkretu batean bizi dela, eta horrek bere begiradan eragin zuzena duela. Hala ere, belaunaldien sailkapenak bere kontraesanak ere baditu.

Batetik, belaunaldien sailkapena, adinaz eta garaiaz gain, ikuspegi zinematografikoarekin ere egin daitekeelako. Borja Cobeaga, Nacho Vigalondo eta Pablo Malok zerikusi gehiagoko dute ziurrenik Alex de la Iglesia, Enrique Urbizu, Juanma Bajo Ulloa eta Daniel Calparsorekin beren belaunaldi kide diren Asier Altuna, Telmo Esnal, Jose Mari Goenaga edo Jon Garañorekin baino. Amaigabea litzateke belaunaldi ezberdinen protagonisten artean egin daitezkeen loturak. Animaziozko sorkuntza zineman, adibidez, nork uka dezake Bego Vicario, Isabel Herguera eta Izibene Oñederra, belaunaldi ezberdinetakoak izanik, unibertso bera konpartitzen ez dutenik? Sortzaile bakoitzak ez du zertan konpartitu bere belaunaldiko beste zinemagileen begirada.

Aniztasun hori garbi ikusten da hirugarren belaunaldiko sortzaileen kasuan. *Kimuak belaunaldia* gisa bataiatuak, zinema mota anitz eta apurtzailea garatu dute askotan. Luze zein labur, fikzioa, animazioa, ez fikzioa, zinema esperimentalak eta horien guztien arteko formatu hibridoak lantzen dituzte. Aurretik aipatutako izenez gain, Jorge Gil, Aritz Moreno, Iban del Campo, Victor Iriarte, Aitor Arregi, Sra Polaroiska,

Paul Urkijo, Peio Gutierrez, David Gonzalez eta beste hainbat egilek urteak daramatzate bide berriak urratzen.

Belaunaldi berriak

Mintzagai izan dugun hirugarren belaunaldiaren eta atzetik datorrenaren arteko mugak oso lausoak dira. Askotan, proiektuak eta espazioak partekatzen dituzte eta loturak baino zubiak daudela esan liteke. Belaunaldi berri horren ezaugarri propioak aipatze aldera, bi izango lirateke nagusiak. Lehena, zine industria tradizionalaren gorabeheren menpe bizi ez den belaunaldia dela. Oso autonomoak dira. Prozesuaren atal gehienak beren kabuz egiten dituzte eta sektorearen sistematik at lan egiteko ohitura dute.

Bigarrena, gure zinemaren historia laburrean lehendabiziko aldiz emakume zinegileek duten presentzia. Lan eta ideia berritzaileak dakartzaten zinegile horietariko batzuk hasi dira zinemaldietan parte hartzen eta oihartzuna izaten. Besteak beste, Maria Elorza, Mainer Fernandez, Aitor Gametxo, J.M. Palacios, Mikel Zatarain, Maddi Barber, Katihotsak-eko jendea (*Ataun of the Dead*, *Joxean's hileben*)... Aipagarria da ere, horri lotuta, ikus-entzunezkoa egun arte diziplina ezberdinen bilgune naturala bihurtu izana. Artista ezberdinek pelikula interesgarriak egiten dihardute: Laida Lertxundi, Mikel Ochoteco, Ainize Sarasola, Hodei Torres, Igone Arreitunaindia, Manu Uranga...

Hori guztia ez da kasualitatez gertatu. Mundu globalizatu eta konektatua bizi gara. Joera hori nabaritzen zaio belaunaldi 'digital' berriari. Lan egiteko orduan ez dio hainbat muga jartzen bere buruari (identitatezkoak, geografikoak, linguistikoak, ekonomikoak...). Aukera gehiago du eta askeago sentitzen da. Ukaezina da, bestetik, belaunaldi berri horrentzat garrantzi handia izan dutela, batetik, zine eskolek eta unibertsitateak eta, bestetik, azken urteotan gurean ere zinema molde berriei begira jarri diren zinemaldi eta bilguneak: *Punto de Vista*, *Territorios y Fronteras*, *Lupa*, *Mapa*, *Pantalla Fantasma*...

Zinema, ikus-entzunezkoak, ikusleak

Ikus-entzunezkoak erakusteko eta ikusteko euskarriak ugari-tu egin dira. Zinema tradizionala, bitartean, maldan behera dabil. Aspaldian galdu zuen garai bateko espektakulu popular hegemonikoaren kategoria. Zinema ikus-entzunezko bihurtzen ari da. Victor Ericcek primeran azaltzen du bien arteko ezberdintasuna: zinema aretoan ikusten da, pantaila handian, eta esperientzia kolektiboa da. Ikus-entzunezkoa beste zerbait da. Euskarri ezberdinetan kontsumitzen dugu eta askotan euskarri horietarako propio sortzen den formatua da (telebista, ordenagailuak, telefonoa...).

Zinema ez da jarduera bat soilik. Filmek ikuslea behar dute existitzeko. Ikusleak osatzen du filma. Bere begietatik sartu eta garuneko tolesturetan ehuntzen da. Ikuslerik gabe filmak ez du zentzurik, itsasorik gabe itsasontziek zentzurik ez duten moduan. Badugu zer pentsatu, beraz, euskal zinema aldarrikatzen dugunean. Aldarrikatzea debalde delako, baina datuek argi diote ez gara joaten aldarrikatzen ditugun film horiek ikustera. Zinema egin 'behar' dugu. Baina nork ikusteko?

Euskal zinemaren pankarta higitua

Eta ez nuke amaitu nahi, zeharka bada ere, 'euskal zinemaren' gaia aipatu gabe. Euskal zinemaz hitz egitea euskal zinema egitea baino gehiago atsegin dugu oraindik, eta iruditzen zait, askotan, pankarta gisa erabiltzen dugula. Euskal zinemaz hitz egiten dugu, baina, batez ere, kontzeptuaren lehen hitzaz aritzen gara.

Film baten estreinaldiak edo sariren batek gure ekiparazio egarria eta autopropaganda makineria martxan jartzen ditu. Eta berehala sinisten dugu bagarela norbait zine munduan. Ez dezagun gure burua iruzurtu. Euskal zinematik ez du apenas lorpen garrantzitsurik gauzatu. Zinema anekdotikoa gara zinemaren unibertsoan.

Zinemak, beste edozein jarduera bezalaxe, munduan kokatzen gaitu, gure nortasun eta izaeraren kontakizuna

eskaintzen du eta garenaren isla zabaltzen du. Baina horrek guztiak ondorio izan beharko luke, eta ez zinema egiteko motibazio nagusi. Nik ezagutzen dudak euskal zinegileak, munduko edozein bazterrean beste zinegile batek egingo lukeen moduan, pelikula idatzi, prestatu, filmatu, muntatu eta erakutsi nahi du. Sinplea bezain gogorra den bidea egin. Eta, akaso, prozesu hori modu naturalean betetzen hasten garenean, izango dugu pankarta bati eusteko arrazoirik. Ni baikor naiz. 🍀